

MANİSA - YUNUSEMRE İLÇE JANDARMA KOMUTANLIĞI NEZARETHANESİ ZİYARETİ RAPORU

Rapor No:

2023/48

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun 23/11/2023 tarih ve 2023/862 sayılı kararıyla oy birliği ile kabul edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	iii
I. GİRİŞ.....	1
II. NEZARETHANEDE GERÇEKLEŞTİRİLEN TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER.....	2
III. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER	6
A. İlçe Jandarma Komutanlığına Yönelik Tavsiyeler	6

KISALTMALAR

- AIÖK** : Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi
- BM** : Birleşmiş Milletler
- CMK** : Ceza Muhakemesi Kanunu
- m²** : Metrekare
- km** : Kilometre
- OPCAT** : İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol
- para.** : Paragraf
- TIHEK** : Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
- UÖM** : Ulusal Önleme Mekanizması

I. GİRİŞ

1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TIHEK); 20/4/2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek üzere kurulmuştur.

2. Türkiye, 14/9/2005 tarihinde İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık dışı veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol'ü (OPCAT) imzalamıştır. 2011 yılında onaylanarak yürürlüğe giren ve Türkiye açısından bağlayıcılık kazanan OPCAT'in 1'inci maddesine göre Protokolün amacı; *"Bağımsız uluslararası ve ulusal organların, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezayı önlemek için, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretlerde bulunacağı bir sistem kurmaktır."*

3. 6701 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının (1) bendinde yer alan hüküm uyarınca OPCAT hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması (UÖM) olarak görev yapmak Kurumun görevleri arasında yer almaktadır. Kanun'un 2'nci maddesinin birinci fıkrasının (k) bendine göre UÖM; *"İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistemi"* ifade etmektedir.

4. Suç işlediği şüphesi, somut delillerin varlığı ile kuvvetle muhtemel olan kişinin kolluk kuvvetleri tarafından özgürlüğünden yoksun bırakılmasına ilişkin genel hükümler 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) düzenlenmiştir. CMK'nin 99'uncu maddesinde; *"Gözümlüne alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethanelerin maddi koşulları, bu kişinin hangi görevlinin sorumluluğuna bırakılacağı, sağlık kontrolünün nasıl yapılacağı, gözümlü işlemlerine ilişkin kayıt ve defterlerin nasıl tutulacağı, gözümlüne alınmanın başlangıcında ve bu tedbire son verildiğinde hangi tutanakların tutulacağı ve gözümlüne alınan kişiye hangi belgelerin verileceği ile kolluk tarafından gerçekleştirilen yakalama işlemlerinin yürütülmesinde uyulacak kuralların yönetmelikle gösterileceği"* hükme bağlanmıştır.

5. 1/6/2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği’nin 4’üncü maddesine göre; *“Nezarethane; şüpheli veya sanıkların haklarındaki işlemlerin tamamlanıp adli mercilere sevk edilinceye kadar bekletilmesi amacıyla yapılmış yerleri ifade eder.”*

6. 6701 sayılı Kanun’un 9’uncu maddesinin birinci fıkrasının (j) bendinde, Kurumun özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin buldukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek görevi ve yetkisini haiz olduğu ifade edilmiştir. Özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin tutulduğu nezarethanelere ziyaretler düzenlemek TİHEK’in görev ve yetki alanı kapsamındadır.

7. Anılan görevin icrası kapsamında, 26/4/2023 tarihinde Yunusemre İlçe Jandarma Komutanlığı Nezarethanesine **habersiz** bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Ziyaret Heyetinde; İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı ..., İnsan Hakları ve Eşitlik Uzman Yardımcısı ... ve Psikolog ... yer almıştır.

8. Ziyaret, Manisa İl Jandarma Komutanlığı yetkilileri ile yapılan ön görüşmeyle başlamıştır. İl Jandarma Komutanlığı yerleşkesi içerisinde kullanılan bir nezarethane bulunmadığından ortak kullanılan Yunusemre İlçe Jandarma Komutanlığı nezarethanesine geçilerek izleme gerçekleştirilmiştir. Görüşmede ilk olarak TİHEK ve UÖM hakkında genel bir bilgilendirme yapılmış, gerçekleştirilecek ziyaretin amacı ve yöntemine ilişkin bilgiler verilmiş ve İdareden nezarethanenin işleyişine ilişkin genel bilgiler edinilmiştir. Görüşmenin ardından Heyet nezarethaneye geçmiştir. Ziyaret esnasında nezarethanede tutulan¹ olmadığı görülmüştür. Ziyaret, İdare ile yapılan son görüşmede Heyetin gözlem ve tespitlerinin iletilmesiyle sonlandırılmıştır.

9. Bu rapor, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun 9/1/2023 tarihli ve 2023/03 sayılı Kararına istinaden 26/4/2023 tarihinde Manisa Yunusemre İlçe Jandarma Komutanlığı Nezarethanesine gerçekleştirilen izleme ziyareti neticesinde edinilen tespit, gözlem ve şikâyetlerin ulusal ve uluslararası normlar bağlamında değerlendirilmesini ihtiva etmektedir.

II. NEZARETHANEDE GERÇEKLEŞTİRİLEN TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER

10. Nezarethane şehir merkezine 10 km uzaklıkta Manisa’nın Yunusemre ilçesinde bulunmaktadır. Manisa İl Jandarma Komutanlığı hizmet binasının fiziki koşullarının yetersiz

¹ Nezarethanelerde bulunan özgürlüğünden mahrum bırakılanlar için kısaca “tutulan” ifadesi kullanılacaktır.

olması sebebiyle, 2016 yılından bu yana Yunusemre Kaymakamlığı Merkez Jandarma Karakol Komutanlığı hizmet binası içerisinde yer alan prefabrik hizmet binası ortak nezarethane olarak kullanılmaktadır.

11. Binada her biri iki kişi kapasiteli iki nezarethane odası bulunmaktadır. Her bir nezarethane odasının eni 3.5 metre, boyu 3.7 metre, yüksekliği ise 3 metredir. Nezarethanenin bulunduğu bölümün toplam alanı 50 m², her bir nezarethane odası ise 12,95 m²'dir.²

12. Uluslararası standartlara³ göre 7 m² ile 9 m² arası büyüklükteki nezarethane odalarında aynı anda ikiden fazla kişi kalmamalı ve gözaltında tutulan her kişiye, çok kişilik nezarethane odalarında en az 4 m² yaşam alanı sağlanmalıdır.⁴ Bu kapsamda iki kişilik nezarethanelerde, kayıt defterindeki tutulanlara ait kayıtlar da dikkate alınarak, yeterli alan olduğu gözlemlenmiştir. İdare, fazla sayıda gözaltı olması durumunda Cumhuriyet Savcısının talimatı doğrultusunda İl Emniyet Müdürlüğü nezarethanesinin kullanıldığını ifade etmiştir.

13. Nezarethane odalarının kadın ve erkek şeklinde ayrıldığı ifade edilmiş olsa da, ziyaret sırasında odaların hangi cinsiyet grubuna tahsis edildiğini gösteren bir işaret veya tabelanın bulunmadığı gözlemlenmiş, bu ayrımın duruma göre yapıldığı anlaşılmıştır.⁵ İdare, nezarethane odalarının kullanımında kişilerarası husumet, cinsiyet ve getirilen ilçelerin farklı olması gibi durumların dikkate alınarak yerleştirilmelerin yapıldığını belirtmiştir. Ziyaretin ardından, gönderilen bilgi, belge ve fotoğraflardan ilgili tabelaların kapı girişlerine asılmış oldukları görülmüştür.

14. Nezarethaneye çocuk alınmadığı, getirilen çocuğun emniyetle görüşülerek savcı talimatıyla çocuk şube birimine götürüldüğü belirtilmiştir. Ziyaret tarihine kadar olan sürede

² Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi, AİÖK Standartları, CPT/Inf (92) 3, para.43: “Bir polis hücresi (veya bir başka tür gözaltındaki kişinin / mahkûmun kalacağı yer) için makul büyüklüğün ne olduğu zor bir sorudur. Böyle bir değerlendirme yaparken göz önünde bulundurulması gereken birçok faktör vardır. Ancak CPT heyetleri bu konuda genel kuralları belirleme ihtiyacı hissetmişlerdir. Birkaç saatten daha uzun süreli kalışlar için tek kişilik polis hücrelerinin değerlendirilmesinde halen kullanılan (asgari standart değil, arzu edilen düzey olarak görülen) kriterler şunlardır: 7 metrekare civarında, duvarlar arasında 2 metre veya daha çok, tavan ve taban arasında 2.5 metre mesafe olan yerler.”

³ CPT/Inf (2020)24 Türkiye Raporu, para.30: “CPT alıkonulan kişilerin genellikle çok sıkışık yerlerde tutulduğunu bir kez daha tespit etmiştir. Örneğin, ziyaret edilen bazı kurumlarda, 8 m² büyüklüğündeki hücrelerde aynı anda üç kişi ve 9 m² büyüklüğündeki hücrelerde aynı anda dört kişinin kaldığı anlaşılmıştır. Komite, Türk makamlarının alıkonulan kişilerin gece boyunca tutulduğu tüm gözaltı hücrelerinde yeterli yaşam alanı olmasını sağlamak için gerekli adımları atması yönündeki tavsiyesini tekrarlamaktadır; 7 ile 9 m² büyüklükteki hücrelerde aynı anda ikiden fazla kişi kalmamalıdır.”

⁴ Bkz. CPT/Inf (2022)06 Romanya Raporu, para.43

⁵ AİÖK Standartları CPT/Inf (2000) 13, para. 21: “(...) Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde kadınlar, özgürlüğünden mahrum insanların göreceli olarak küçük bir grubunu temsil etmektedir. Bu durum, devletlerin gözaltındaki kadınlar için özel düzenlemeler yapmasını çok maliyetli hale getirdiğinden kadınlar genellikle az sayıdaki yerde (ve bazen evlerinden ve bakmakla yükümlü oldukları çocuklardan uzakta) erkek tutuklular için hazırlanmış (ve bazen erkek tutuklularla paylaşılan) tesislerde tutulmaktadır. Bu şartlar altında, özgürlüğünden mahrum kadınların güvenli ve makul gözetim şartlarında olmasını sağlamak için özel çaba sarf edilmelidir.”

nezarethanede engelli tutulunun olmadığı, özel ihtiyaç sahibi bir şahıs geldiği takdirde gerekli hassasiyetin gösterildiği ifade edilmiştir.

15. Nezarethanelerde ikişer adet kullanılabilir ve temiz durumda yatak, yastık ve battaniyenin olduğu, ayrıca battaniye kenarlıklarının çıkarılmış olduğu görülmüştür. Battaniyelerin her kullanım sonrası değiştirildiği, iki ayda bir toplu olarak yıkandığı ifade edilmiştir.

16. Her nezarethanede ayrı ayrı havalandırma penceresinin olduğu ve her nezarethanenin hem doğal hem de yapay aydınlatmaya sahip olduğu görülmüştür. Isınma ise kalorifer sistemi ile sağlanmaktadır. Ayrıca 24 saat sıcak suyun olduğu bilgisi edinilmiştir.

17. Nezarethanelerde bulunan tuvalet ve banyoların temiz ve kullanılabilir olduğu görülmüş fakat kişilerin kaldığı alanın içinde olduğu, sadece yarım bir duvar ile ayrıldığı ve bu bölüme geçiş için ara bir kapı veya perdenin olmadığı tespit edilmiştir. Mahremiyetin sağlanması adına gerekli çalışmaların yapılması hususu İdareye iletilmiş, İdare tarafından bu yönde gerekenlerin yapılacağı ifade edilmiştir. Ayrıca tutulanların kendilerine zarar verme ihtimaline karşı ziyaretten sonra duş başlıklarının sabitlendiği belirtilmiş, Kurumdan istenen bilgi ve belgelerde bu durum teyit edilmiştir.

18. Tutulanların yemek ve su ihtiyacının talep ettikleri takdirde, Lojistik Şube Müdürlüğü ödeneğinden karşılanarak giderildiği ifade edilmiştir.⁶

19. Her iki nezarete de çalışır durumda olan acil çağrı butonu olduğu görülmüştür. Ancak uyarı butonlarının mobil olması nedeniyle alkali pil ile çalıştığı tespit edilmiş, kalan kişilerin bu piller ile intihar teşebbüsünde bulunabileceği ve konu ile ilgili önlem alınması gerektiği İdareye iletilmiştir.

20. Acil tıbbî müdahale gereken durumlarda, tutulanlara ilk müdahalenin ilk yardım eğitimi almış olan personel tarafından yapıldığı, ardından 112 Acil Çağrı Merkezi aranarak ambulans çağrıldığı, tutulunun hastaneye götürülmesi gereken hallerde ise görevli personel eşliğinde tedavisi yapılmak üzere hastaneye sevkinin sağlandığı ifade edilmiştir.

21. Sürekli ilaç kullanan tutulunun ilaçlarının girişte teslim alındığı ve saati geldiği zaman nezarethane personeli tarafından kendisine verildiği belirtilmiştir.

⁶ Jandarma Genel Komutanlığı Nezarethane Yönergesi m.16/1: “Nezarethanede kalan her şüpheli, gözaltına alındığı andan itibaren her gün için yemek saatlerine göre; sabah, öğle ve akşam olmak üzere üç öğün yemek verilmek suretiyle, gözaltında tutulduğu birliğin bedelen beslenme heyeti tarafından bedelen beslenme esaslarına göre iye edilir. Bedelen beslemenin uygulanmadığı birliklerde, piyasadan yiyecek maddesi temin edilerek, giderleri ilgili birimin/Bakanlığın bütçe ödeneklerinden karşılanır.”

22. Binada dört adet ifade alma odası bulunmaktadır. Bu odalardan biri gerektiği takdirde avukat görüşme odası olarak kullanılmaktadır. Odalarda hem görüntü hem ses kaydı alan kameraların olduğu, istendiği takdirde ses kaydının kapatılabildiği İdare tarafından ifade edilmiştir.

23. Tutulan kişinin yabancı olması halinde kendisine, ilgili birim personeline tercüman tahsis edildiği öğrenilmiştir.

24. Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defter incelenmiş, gözaltına alınan kişinin nezarethaneye giriş-çıkış saati, gözaltına alınma nedeni, üst aramasında teslim alınan eşyaları, kişinin avukat talep edip etmediği, talep ettiyse gelen avukatın bilgileri, haber verilmesini istediği yakını ya da diplomatik temsilciliğin bilgileri gibi hususların defterde yer aldığı, kayıtların mevzuata uygun bir şekilde tutulduğu tespit edilmiştir.⁷

25. Koridorlarda Nezarethane Talimatnamesinin⁸ asılı olduğu, ayrıca tutulanların, kendilerine isnat olunan suçla ilgili susma, müdafî tayin etme, yakınlarına ya da ilgili konsolosluğa haber verme gibi temel haklarını içeren Şüpheli ve Sanık Hakları Formu'nun Türkçe ile beraber beş farklı dilde bulunduğu görülmüştür.

26. Nezarethaneye ait koridor ve odaları gösteren toplam beş adet güvenlik kamerası bulunmaktadır.⁹ Yapılan incelemede, kameraların çalışır durumda olduğu, nezarethanelerin kör nokta olmayacak şekilde 24 saat kayıt altına alındığı, elektrik kesintilerine karşı jeneratörün olmadığı, sadece güç kaynağının bulunduğu, tutulanların buldukları alanın kamera ile izlendiğini belirten herhangi bir uyarı yazısının ise bulunmadığı tespit edilmiştir.

27. İdare tarafından kamera kayıtlarının sistemde geriye dönük olarak dört ay süreyle saklandığı ifade edilmiştir. En son nezarete alınan kişinin kamera kayıtları da Heyet tarafından incelenmiş ve herhangi bir sorun tespit edilmemiştir.

28. Nezarethanede sadece bir kadın personelin olduğu, kadın tutulanların işlemlerinin kadın jandarma personeli tarafından yapıldığı ifade edilmiştir.

⁷ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği madde 12: “Gözaltı işlemleri nezarete alınanların kaydına ait deftere yazılmak suretiyle tespit edilir. Denetime tâbi olan bu defterde: a) Kimlik bilgileri; 1) Adı ve soyadı, (...)b) Gözaltına alınmasına esas bilgiler; 1) Isnat edilen suç, gözaltına alınma nedeni, (...) c) Giriş işlemleri; 1) Yakalamanın yeri, tarihi ve saati, 2) Giriş tarihi ve saati, 3) Girişte alınan hekim raporunun verildiği makam, tarihi, sayısı ve özeti, 4) Üst aramasında teslim alınan malzemeler, teslim eden ve teslim alanın imzası, (...) d) Şüpheli ile ilgili işlemler; 1) Haber verilen yakını veya belirlediği kişi, adres ve telefon numarası, 2) Haber verilen diplomatik temsilciliğin adı ve telefon numarası, 6) Tercüman temin edilip edilmediği, tercümanın adı, soyadı ve imzası, 7) Müdafî istediği hakkındaki beyanı ve imzası, (...) 9) Gelen müdafînin adı ve soyadı, sicil numarası, geliş saati ve imzası, (...) belirtilir. Bu defterde, yukarıda belirtilen zorunlu bilgilerin dışında gerekli görülen diğer bilgilere de yer verilebilir.”

⁸ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği madde 25/5: “Nezarethane girişine, onaylanmış nezarethane talimatı asılır.”

⁹ Bkz. AİÖK Standartları, CPT/Inf(2002)15-part, para. 36.

29. Nezarethane personelinin 2022 yılında düzenli olarak, belirli aralıklarla hizmet içi eğitim aldığı, alınan eğitimler arasında “İnsan Hakları Eğitimi, Hassas Gruplara Mensup Bireylerle İletişim Eğitimi, BM’nin İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu (İstanbul Protokolü) içerir şekilde İşkence ve Kötü Muameleyi İnceleme ve Belgelendirme Eğitimi” nin yer aldığı bilgisi edinilmiştir.

III. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER

30. TİHEK’in UÖM kapsamında yürüttüğü faaliyetlerinin temeli ziyaret edilen kurumlarla pozitif yönde geliştirilecek iletişim doğrultusunda işbirliği esasına dayanmaktadır. Komutanlık tarafından, ziyaret heyetinin bütün bölümlere bekletilmeksizin erişimi sağlanmıştır. Bu çerçevede, Yunusemre İlçe Jandarma Komutanlığı ve personelinin ziyaret esnasında gösterdiği işbirliğine açık tutumları ziyaret heyetimiz tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

A. İlçe Jandarma Komutanlığına Yönelik Tavsiyeler

31. Nezarete bulunan lavabo ve tuvaletleri odalardan ayıran duvarların tutulmanın mahremiyeti ve nezarethanenin güvenliği dengesini bozmayacak şekilde yükseltilmesi ve kapı takılarak mahremiyetin sağlanması,¹⁰

32. Uyarı butonlarının sabitlenerek alkali pillerden dolayı kişilerin kendilerine zarar verme ihtimalinin ortadan kaldırılması,

33. Ayrı bir avukat görüşme odası bulunmadığı, tutulanların avukat görüşmelerini ifade alma odalarından birinde gerçekleştirdiği ve bu odaların sesli ve görüntülü kayıt yapan kameralarla izlenebildiği göz önüne alınarak, AIÖK’nin “Avukata erişim hakkı polis gözetimi altında tutulan bireylerin üç temel hakkından biridir.”¹¹ olarak belirlediği standardı ile Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 21’inci maddesinde yer alan

¹⁰ Jandarma Genel Komutanlığı Nezarethane Yönergesi m.25/4: “Tuvalet, banyo ve temizlik ihtiyaçlarının giderilmesi için gerekli tedbirler alınır. Bu ihtiyaçların nezarethane içerisinde karşılanması esastır. Nezarethane içinde bulunan kişi, bu ihtiyaçlarının giderilmesi için kolluğa ihtiyaç duymamalıdır. Tuvalet ve duş için ayrı bölümlere gerek yoktur, tuvaletin bulunduğu yerde kurulacak kapalı bir duş sistemi de yeterli görülebilmektedir. Tuvalet kapıları kiltsiz ve kolsuz olacak şekilde kovboy kapı menteşesi (itildiğinde iki kapısı da açılabilen) kullanılarak ve tuvaletten dışarı açılacak şekilde dizayn edilir.”

¹¹ Bkz. AIÖK Standartları, CPT/Inf/(2002) 15, para. 40.

“Şüpheli veya sanık vekâletname aranmaksızın müdafî ile her zaman ve konuşulanları başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşebilir.(...) Her kolluk biriminde görüşme için uygun şartları haiz görüşme odası ayrılır.” hükmü uyarınca ulusal ve uluslararası standartlara uygun müstakil bir avukat görüşme odasının hazırlanması,

34. Tutulanların mahremiyetinin korunması için nezarethane odalarının girişine ya da içine, tutulanların buldukları alanın 24 saat kamera ile izlenmekte olduğunu belirten bir uyarı yazısının asılması,

hususları tavsiye edilmektedir.